

Obsah

1. *Umenie čítať zo stromov – Na úvod* 11
  2. *To čaro nie je v názvoch* 13
  3. *Strom je mapa* 15
  4. *Čo nám povedia tvary* 30
  5. *Chýbajúce vetvy* 45
  6. *Stopy vetra* 73
  7. *Kmeň* 84
  8. *Kompasy z pňov a rezy torty* 99
  9. *Korene* 111
  10. *Ako vnímať strom: Krátka vsuvka* 130
  11. *Premenlivé listy* 135
  12. *Znaky na kôre* 160
  13. *Čo sa skrýva v ročných obdobiach* 181
  14. *Stratené mapy a tajomstvá stromov* 213
  15. *Posolstvá – epilóg* 234
  16. *Príloha – Určovanie rodu drevín* 238
- Poznámky a zdroje 253
- Použitá literatúra 261
- Poďakovanie 263
- Register 265

1.

Umenie čítať zo stromov

Na úvod

Stromy nám chcú toľko toho rozpovedať. Hovoria o zemi, vode, ľuďoch, zvieratách, počasí aj o samotnom čase. Porozprávajú nám o svojich životoch, o tom dobrom aj o tom zlom. Píšu príbeh – ale len pre tých, ktorí ho dokážu prečítať.

Celé roky s radosťou zbieram všetky zmysluplné charakteristiky stromov, ktoré možno pozorovať. Začalo sa to prírodnou navigáciou – orientovaním sa v prírode pomocou rôznych stôp a známení. Priam posadnuto ma zaujímal fakt, že stromy sa dajú využiť ako kompas – vieme napríklad, že na svojej južnej strane narastú širšie. Takéto drobnosti upútali moju pozornosť, pretože to naznačuje, že stromy skutočne môžu pre nás predstavovať akúsi mapu – všimnime si, že pri riekach rastú iné druhy ako na kopcoch či pahorkoch. A napokon sa u mňa rozvinula zvedavosť aj na jemnejšie stopy a opakujúce sa vzorce, ktoré sa nám skrývajú priamo pred očami.

Môžu dva stromy vyzeráť úplne rovnako? Nie, ale prečo? Každý malý rozdiel vo veľkosti, tvare a farbe stromu aj v jeho vzoroch niečo odhaľuje. Zakaždým, keď prejdeme okolo nejakého stromu, môžeme si všimnúť niektorú unikátnu vlastnosť a prečítať ju ako stopu, ktorá napovie, čo si strom prežil. Odhaľuje to mnoho aj o lokalite, v ktorej sa nachádzame. Strom maľuje obraz miestnej krajiny.

Aj tie najmenšie detaily otvárajú dvere do šírých svetov. Zaznamenáte, že stredom listov nejakého stromu vedie silná bledá línia, a spomeniete si, že je to znamenie blízkosti vodného zdroja. O chvíľu

AKO ČÍTAŤ ZO STROMOV

uvidíte riekú. Charakteristickú čiaru na listoch – priam akoby ich stredom pretekal potôčik – mávajú práve tie druhy, ktorým sa darí pri vode, napríklad vrby.

Touto knihou by som chcel dosiahnuť, aby sa nám podarilo ponoriť sa do umenia čítať zo stromov tak dôsledne, že nájdeme nejaký význam aj tam, kde by len málokomu napadlo hľadať ho. A keď raz niečo uvidíme a pochopíme, už to nezabudneme – stromy sa nám už nikdy nebudú zdať rovnaké. Je to proces plný radosti.

O chvíľu spoznáte stovky znamení, ktorými nám stromy niečo hovoria. Odporúčam vám rovno ísť ich hľadať, lebo práve tak sa najlepšie stanete súčasťou príbehu. Pomôže vám to čítať, pamätať a užívať si ich po celý zvyšok svojho života.

Dúfam, že sa vám proces objavovania bude páčiť.

2.

To čaro nie je v názvoch

Umenie čítať zo stromov znamená naučiť sa rozpoznávať určité tvary a javy a pochopiť ich význam. Nie je to o rozpoznávaní jednotlivých druhov. Názvy stromov nie sú také dôležité, ako si mnohí myslia.

Ak by sme sa zamerali len na druhy stromov, pripútalo by nás to k určitým miestam alebo regiónom. Neexistujú totiž žiadne natívne, čiže pôvodné druhy, ktoré by sa bežne vyskytovali v severnom aj v južnom miernom pásme. Eurázia a Severná Amerika majú zrejme spoločný len jeden jediný druh, a to borievku obyčajnú. Na celom svete niet bytosti, ktorá by vedela len tak od oka identifikovať väčšinu druhov stromov na zemi. Nikto taký nikdy nežil ani nebude, pretože ani za celý život sa nedokážeme naučiť rozpoznávať čo len všetky druhy vrby, nehovoriac o tom, že na celom svete máme možno stotisíc iných druhov stromov. Môže byť užitočné, keď sa vyznáme v *rodoch*, ale pri jednotlivých druhoch nám to rozhodne nijako nepomôže.

V tejto knihe budete čítať o bežných *rodoch* ako dub, buk, borovica, jedľa, smrek či čerešňa. Sú rozšírené. Ľudia ich väčšinou poľahky rozoznajú a tie zvyšné sa dajú doučiť. Ak ste však v tejto oblasti úplný nováčik a neviete určovať nijaké rody (duby, borovice a podobne), na konci knihy som zaradil aj niekoľko tipov. Pokiaľ nie je uvedené inak, rozprávať sa budeme prevažne o severnom miernom pásme, do ktorého patrí väčšina osídlených častí Európy, Severnej Ameriky a Ázie.

Pri *rodoch* hovorím prevažne o všeobecných charakteristikách, nie o striktných pravidlách, ktoré by sa týkali každého druhu alebo

poddruhu. Ak poznáte nejakú výnimku, gratulujem, ale dúfam, že si uvedomujete, že je to naozaj len výnimka, ktorá potvrdzuje pravidlo. Kniha, ktorá by obsiahla každú jednu výnimku, by bola dosť nudná a rýchlo by sa obrátila späť na celulózu, z ktorej vzišla.

Niektoré stromy majú mnohé pomenovania a to, ktoré je „správne“, závisí od kultúry, ktorej sa opýtate. Pôvodné národy nachádzajú v rastlinách pozoruhodné významy a latinčina im takmer nič nehovorí. Nech už strom voláme akokoľvek, nemení to nič na tom, čo vidíme alebo čo to znamená. Fascinujúci je práve globálny jazyk ich prírodných znamení. Veľmi sa mi páči fakt, že vzorce v prírode sú natoľko univerzálnym jazykom, že im rovnako porozumieme aj my, aj niekto na opačnom konci sveta, hoci hovoríme úplne inou rečou.

Schopnosť našich predkov plynule čítať prírodné znamenia musela predbehnúť vznik aj toho najranejšieho jazyka o celé desiatky tisícov rokov.

Slovo čaro má viacero významov. Okrem pôvabu a zábavných kúzelníckych kúskov označuje aj nadprirodzené schopnosti, vďaka ktorým možno uskutočniť inak nemožné divy.

Korene stromu nám ukážu cestu z lesa aj vtedy, keď nepoznáme jeho názov.

4.

Čo nám povedia tvary

*Tí, ktorí riskujú – Malé alebo veľké – Kužele a gule –
Večné grafiti – Efekt dáždnika – Štíhly tieň,
prospešné slnko – Koľko vrstiev potrebuje strom? –
Von a potom dolu*

V jeden teplý aprílový večer som peši kráčal domov cez kopce po tom, čo som s priateľmi večeral v pube. Slnko zapadlo asi pred hodinou, vzduch bol teplý a na oblohe viselo len pár mrakov. Živly spustili bez akéhokoľvek náznaku predstavenie. Jasné hviezdy Orionu sa spojili s Marsom a na západe sa objavil uzucký kosák mesiaca. Za stromami bledli posledné ružové a oranžové tóny zapadajúceho slnka. Les na horizonte vykresľoval slušnú pevnú čiernu líniu, ale siluety jednotlivých stromov, ktoré som míňal, boli zaujímavejšie.

Keby ste tam boli so mnou, určite by ste zbadali osamelú vežičku a správne identifikovali ihličnan. Okrúhlejší tvar, okolo ktorého by sme prešli potom, by hrdo hlásil, že patrí listnatému stromu – v tomto prípade to bol dub. Na okraji dediny Slindon však posledné lúče zapadajúceho slnka a svetlo prvých lúčov v oknách dedinčanov osvetľujú úplne iný tvar. Zvesené, akoby kyvadlové vetvy dvoch briez, vyzerajú úplne inak ako obrysy prvých dvoch stromov, ktoré sme videli – takmer smutne. Samuel Taylor Coleridge brezu nazýval „dámou lesov“ a na jej jemných a tenkých konárkoch padajúcich nadol možno naozaj je niečo ženské.

Stromy, ktoré obľubujú množstvo priameho slnečného svitu, napríklad borovice, vyrastú vyššie a udržia si svoje vyššie položené vetvy, ale nie tie nižšie. Vďaka tomu vyzerajú, akoby ich už-už mal prevrátiť ťažký vrch. Ja som to nazval efekt dáždника. Najdramatickejšie ho badať na boroviciach, ale do istej miery je viditeľný u väčšiny druhov. Keď pozriem z okna chaty, vidím aj buky, ktoré prerástli všetko naokolo. Tiež majú pri zemi len pár vetiev. Niekoľko oveľa nižších druhov, napríklad hlohy či liesky, si zachovali aj nižšie položené vetvy.

Pri pohľade na siluety ihličnanov tento efekt uvidíte bez ohľadu na konkrétny druh. Spomeniete si aj na to, že borovice preferujú viac priameho slnečného svitu ako jedle, ktoré ho potrebujú viac ako smrek a tie ho zase potrebujú viac ako jedľovec: Borovice jasajú v slnka jase. Zhruba to vidíme aj na ich tvaroch – jedľovec má viac nižšie položených vetiev ako smrek, ktoré ich majú viac ako jedle a tie ešte viac ako dáždnikové borovice.

borovica

jedľa

smrek

jedľovec

Keď chodievam von so psami, hneď na začiatku prechádzame okolo jedľovca rôznoлистého. Keď pošúcham jeho listy prstami, vydajú krásnu grapefruitovú vôňu. Z času na čas si to doprajem. O dvadsať minút na cestičke blízko vrcholu kopca stretávame borovicu lesnú. Hrdo sa týči do výšky. Aj borovicové ihličie má zaujímavú vôňu, kto-

Všetky fotografie v tejto knihe sú moje – väčšina pochádza z blízkeho okolia oblasti West Sussex, kde bývam.

Borovica, ktorá vyhľadáva slnko, zhodila spodné vetvy.
Buky, ktoré dobre znášajú tieň, si svoje nechali.

Efekt ostrova na vyhládke Win Green. Pozeráme na sever.
Vľavo je tmavšia, náveterná strana. Vetvy na pravej záveternej strane sa naťahujú
ďalej. Všimnite si aj „osamelého oneskorencia“ – vetvu úplne vpravo.

Londýnske kmene sa odkláňajú od stien budov za svetlom.

Domček pre víly v starom breste v Brighton.

Jadrové a belové drevo. Efekt „osamelých srdc“.